

JMG

Examensarbete i medie-
och kommunikationsvetenskap
21012–09-04
Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation
www.jmg.gu.se

Mediemoral och nya medier

- En studie om uppförandekoder kring smartphones

Författare: Amela Moric
Handledare: Malin Sveningsson
Kursansvarig: Malin Sveningsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att undersöka hur olika uppförandekoder ser ut kring användningen av smartphones samt hur olika generationer tar till sig och resonerar kring dessa uppförandekoder. Smartphones är det definierade nya mediet som människor bär med sig och använder överallt. Användningen av smartphones är stadigt ökande och har i viss mån också tagit över de traditionella mediernas roll som det centrala mediet. Det breda antagandet av smartphones visar att vi troligtvis måste ompröva våra idéer om vad som anses vara anständigt uppförande kring mobiltelefonen.

Jag har utgått från sociologiska teorier eftersom de intresserar sig av medierna som samhällsfenomen och hur människor använder medier för att samspela med varandra, samt medieteorier eftersom de har identifierat ett samband mellan medieanvändning och socialt beteende.

Empirin till studien hämtades genom två fokusgruppsintervjuer, en äldre- och en yngre generation. Den äldre generationen kunde ge en bra jämförande bild av hur det var förr och hur de ser på fenomenet smartphones idag. Den yngre generationen är intressant eftersom de har vuxit upp med telefonens roll och anpassat sig därefter. De båda grupperna skiljer sig framförallt i ålder, vilket översatt till mobiltelefonanvändning innebär olika former av förutsättningar för hur deras beteenden ser ut. För den yngre generationen innebär det i korthet att de har en högre användarvana och för äldre personer är mobiltelefonen bara en av flera apparater som de har behövt ta till sig genom åren.

I resultatdelen bekräftas bland annat att etikettregler kring mobila medier idag endast är vagt definierade och att vi fortfarande måste se mobiltelefoner och senast också smartphones som relativt nya medium och att vi för tillfället befinner oss mitt uppe i en process där vi försöker få grepp om hur vi ska bete oss med dem. Vårt uppförande kring smartphones avgörs av och beror på situationen vi befinner oss i, vem vi samspelar med och inte minst hur angelägna vi är om att uppföra oss "rätt".

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Disposition	2
1.2 Varför Smartphones?	3
1.3 Bakgrund	4
1.4 Studiens syfte och frågeställningar	5
2. Teori och tidigare forskning	6
2.1 Teorier om samhället och socialt samspel	6
2.1.1 Kultur och samhälle	6
2.1.2 Normer och värderingar	7
2.1.3 Socialt samspel och vardagsliv	8
2.2 Medierna i människors liv	10
2.2.1 TV:n hjälper till att definiera ordning i vardagen	10
2.2.2 Domesticity	11
2.2.3 TV och sociala relationer	12
2.2.4 Förändrade relationer	13
2.3 Mobiltelefoni	14
2.3.1 Mobiltelefoni och socialt samspel	14
2.3.2 Mobiltelefoni trygghet och säkerhet	18
2.3.3 Mobiltelefoni och ungdomar	19
3 Material och metod	22
3.1 Urval och genomförande	22
3.2 Intervjuguide	23
3.3 Tematisk analys	24
4 Resultatredovisning	26
4.1 Mobiltelefonens användningsområden	26
4.2 Mobilanvändande och vardagsordning	28
4.3 Mobiltelefoni och offentlighet	30
5 Slutdiskussion	32
6 Källförteckning	33
7 Bilagor: Intervjuguider	34

1. Inledning

En stor del av vardagslivet ägnas åt medieanvändning. Som Tobias Olsson pekar på i sin bok ”*Medievardagen – en introduktion till kvalitativa studier*”,¹ läser vi vår morgontidning vid frukostbordet. I bilen på väg till arbetet lyssnar vi lite förstrött på radions nyheter. Åker vi kollektivtrafik läser vi någon av alla gratistidningar som finns till förfogande eller så läser vi vår favoritblogg, tittar på Facebook och gör banköverföringar i mobilen. Många av oss inleder arbetsdagen med att läsa sin e-post och söka information via internet. Internetbaserad kommunikation via platstjänster som Skype gör det möjligt för företag att hålla professionella möten med kunder som befinner sig på andra platser och i andra länder. Efter arbetsdagens slut tar nya medier vid. Vi lyssnar på musik medan vi förbereder middagen och familjens yngre medlemmar kan vara upptagna med att spela datorspel eller titta på någon dvd-film. På kvällen sitter många av oss gärna framför tv:n, för att se någon av de större nyhetssändningarna eller för att helt enkelt bara koppla av. När vi går till sängs varvar vi gärna ner med en bok eller en tidning innan vi somnar, och många av oss använder numera en läsplatta till detta.

De allra flesta av oss omger oss med medier under snart sagt alla dygnets vakna timmar och medierna spelar en central roll för oss i våra vardagsliv. Förutom att medierna ger oss information, förströelse och underhållning hjälper de också till att skapa vardagsrutiner² och definiera det som vi människor betraktar som ordning i vardagen. Exempelvis är radio- och tv-programmen utformade på ett sådant sätt att de har en rytm som följer vardagslivets olika faser. Programmen får oss upp ur säng, ut i arbetslivet, hem i rusningstrafiken, igenom middagen, in i kvällstimmarnas underhållning – också till sängs. De bidrar till att ge dagen struktur och de olika dagarna deras specifika karaktär. Vi vet att vi är avvikare när vi går och lägger oss långt efter att tv:n har sagt godnatt, och vi vet att vi är dåliga föräldrar om våra barn inte är i säng när kriminalserien börjar.³ Medier är således en integrerad del av vardagslivet och därmed också en del av hur socialt accepterat beteende definieras.

Studier kring människors sociala beteenden studeras främst av sociologer, enligt vilka vi människor är sociala varelser som nästan ständigt befinner oss i samspel med andra människor. Vi lever i ett samhälle, ett system av ömsesidigt beroende relationer som binder ihop individerna med varandra. Alla samhällen förenas av det faktum att deras medlemmar är organiserade i strukturerade sociala relationer utifrån en unik kultur. Kulturbegreppet utgör den delade kontext i

¹ Olsson Tobias, 2008, *Medievardagen – en introduktion till kvalitativa studier*, Malmö: Gleerup, s. 5

² Olsson Tobias, 2008, a.a., s. 5

³ Gripsrud Jostein, 2002, *Mediekultur mediesamhälle*, Göteborg: Daidalos, s. 41 - 42

vilken individerna i ett samhälle lever sina liv. Grundläggande för alla kulturer är de idéer och uppfattningar som definierar det som upplevs som viktigt, värdefullt och önskvärt.

I alla kulturer finns så kallade normer. Normer beskrivs bäst som ett förbud eller påbud som gäller i en grupp. De flesta normer är varken utskrivna eller utsagda men ändå kända av gruppmedlemmarna.⁴ Man kan säga att normer utgör underförstådda förväntningar och regler för beteendet. Kulturella normer och värderingar förändras ofta med tiden. Många normer som vi tar för givna idag, är närmast omvälvande om vi jämför med de normer som gällde förr i tiden.⁵

Ett exempel på norm är att det förr i tiden inte ansågs vara lämpligt att ringa hem till någon efter klockan nio på kvällen. Med mobiltelefonens framväxt har många hushåll rört sig bort från den traditionella fasta hemtelefonen. Mobiltelefonen har gjort det möjligt att ringa direkt till individen istället för att ringa till en fast telefon som förr brukades av alla medlemmarna i en familj. Med bakgrund av detta kan man fråga sig om det har uppstått nya normer kring vårt uppförande i frågan? I detta uppdrag ingår att titta på vilka sociala uppförandekoder som knyts till nya mobila medier, närmare bestämt vilka uppförandekoder som knyts till den nya smarta telefonen?

1.1. Disposition

Jag inleder studien med att diskutera varför jag har valt att avgränsa studien till den smarta telefonen. Här tar jag upp frågor som rör telefonens olika användningsområden samt i vilka situationer och på vilka platser vi använder den smarta telefonen. Därefter beskriver jag bakgrunden till valet av mitt ämnesområde ur ett utomvetenskapligt och ett inomvetenskapligt perspektiv. Jag beskriver också varför jag tycker att ämnet är intressant och relevant att studera. Fortsättningsvis presenteras studiens syfte och frågeställningar som handlar om hur olika uppförandekoder ser ut kring användningen av smartphones samt hur olika generationer tar till sig och resonerar kring dessa uppförandekoder. Därefter behandlar jag teorier om samhället och det sociala samspelet utifrån ett sociologiskt perspektiv, samt diskuterar medierna i människors vardagsliv och visar på ett samband mellan medieanvändning och socialt beteende. Till sist inom teorikapitlet behandlar jag ny forskning i ämnet som har gjorts på mobiltelefoner och smartphones. I studiens tredje kapitel presenteras metod och material, där empirin inhämtades genom två fokusgruppintervjuer och där utgångspunkten har varit respondenternas uppfattningar kring sitt eget och andras handlande i frågor som rör beteende, medieanvändning och mediemoral kring smartphones. Därefter beskriver jag urvalet av fokusgrupperna och hur jag gick

⁴ Palm Lars, 2006, *Kommunikationsplanering – en handbok på vetenskaplig grund*, Lund: Studentlitteratur, s. 38

⁵ Giddens Anthony & W. Sutton Philip, 2010, *Sociology: Introductory Reading 3rd Edition*, Polity Press: Cambridge, England, s. 37

tillväga i mina förberedelser och mitt tillvägagångssätt vid intervjutillfällena. Intervjuerna och frågesvaren analyserade jag genom tematisk analys där jag sökte efter återkommande teman i materialet. Jag avslutar uppsatsen med att redovisa resultatet.

1.2. Varför smartphones?

I Sverige är trenden tydlig, den smarta telefonen eller smartphone som den också kallas är det definierade nya mediet som människor bär med sig och använder överallt. Användningen av den smarta telefonen är stadigt ökande och har i viss mån också tagit över de traditionella mediernas roll som det centrala mediet. Många människor läser tidningen, lyssnar på radio och ljudböcker och ser på tv-program i telefonen. Den smarta telefonen används i mycket stor omfattning i Sverige och är även vanlig i andra delar av världen vilket gör den intressant att studera. Emellertid kommer mycket av det som jag skriver om att handla om funktioner som även andra mobiltelefoner innehåller - såsom att man i första hand kan ringa, ta emot samtal och skriva textmeddelanden med dem. Jag kommer således inte alltid att skriva ut ”den smarta telefonen” eftersom jag i många avseenden refererar till mobiltelefoni i stort. Det som gör att den smarta telefonen står ut ytterligare är att den har finesser och funktioner som andra mobiltelefoner inte har. Via den smarta telefonen har man en enkel tillgång till internet och därmed tillgång till olika sociala medier, tidningar, radio och tv. I boken *”Mobile Communication – Digital media and society series”*, av Rich Ling och Jonathan Donner (2009), har man gått så långt som att kalla den smarta telefonen för en digital motsvarighet till en ”swiss army knife”.

Kraftfulla smartphones tillåter ett spektrum av kommunikations- och datarelaterade funktioner. Förutom att vara ett kommunikationsmedel är telefonen också en kamera, ett fotoalbum, e-postläsare och kalender. Det finns också enheter som ger positionsinformation och den smarta telefonen kan även fungera som en bussbiljett och en bärbar dator.⁶ Till skillnad från den vanliga mobiltelefonen har tillgången till ovan nämnda användningsområden gjort att vi brukar den smarta telefonen i mycket högre omfattning och i många fler situationer än för att bara ringa, ta emot samtal och skriva textmeddelanden med den.

Förutom att vi använder den smarta telefonen till många olika företeelser, använder vi den också i många olika situationer och på många olika platser. Det är ingen ovanlig syn att se människor prata i sin mobiltelefon, skicka textmeddelanden eller göra något av de mångtliga finesser som den smarta telefonen erbjuder på offentliga platser som tåg, restauranger, biosalonger, klassrum

⁶ Ling Rich & Donner Jonathan, 2009, *Mobile Communication – Digital media and society series*, Polity Press: Cambridge, England, s. 11

och i sällskap med andra människor. Berättelser om mobiltelefoner som ringer vid bröllops- och begravningsceremonier har blivit allt vanligare i vår moderna tid. Mobiltelefonen har även gjort stora intrång i vår så kallade privata sfär och i våra privata liv. Många av oss använder mobiltelefonen i hemmet och vid middagsbordet för att kommunicera med andra avlägsna människor vilket kan skapa problem och irritationer bland de som är fysiskt närvarande. På olika diskussionsforum på internet går det också att hitta frågor som rör mobilanvändande under mer obekväma situationer, exempelvis intima aktiviteter vilket kan komma att påverka relationen mellan parterna negativt. Många av oss använder också mobiltelefonen i badrummet och i badkaret; trots att vi lägger mycket pengar på våra smarta telefoner tar vi risker med dem som skulle kunna innebära att de förstörs eller påverkar våra nära relationer. Vi använder således mobiltelefonen i tid och otid och den gör sig påmind i de mest spontana och oväntade tillfällena och på de mest besvärliga platserna.

Med bakgrund av detta har den smarta telefonen en särställning som medium, den har blivit en del av våra vardagliga rutiner i mycket större utsträckning än något annat medium. Iakttagelserna ovan visar hur spridd tekniken har blivit och att vi troligtvis måste ompröva våra idéer om vad som anses vara anständigt uppförande kring mobiltelefonen.⁷ Är det socialt accepterat att prata i sin mobiltelefon när man sitter på ett tåg, vid matbordet eller över huvud taget när är i sällskap med andra människor? Finns det gränser för när och hur ofta man bör titta på Facebook- eller twitteruppdateringar via mobilen? Finns det några situationer där man inte bör använda mobiltelefonen alls?

1.3. Bakgrund

Organisationen JMG, Göteborgs Universitet har en satsning som heter Media Generations. Uppsatsen anknyter till denna satsning och ska bidra med nytt innehåll. I uppdraget ingår att analysera vilka sociala uppförandekoder som knyts till nya mobila medier. Eftersom medier är en integrerad del av vardagslivet utgör de därmed också en del av hur socialt accepterat beteende definieras. Användningen av mobila medier, inte minst användningen av smartphones är stadigt ökande och sociala beteendemönster är en avgörande del av hur människor organiserar sin tillvaro tillsammans. Därmed är förändringar av mobila medier intressanta och relevanta för människor ifall mobila medier kan kopplas till förändringar av sociala beteendemönster.

Förändringar av hur socialt accepterat beteende definieras kan vara intressant för JMG, Göteborgs Universitet ur flera synpunkter. Det kan innebära pedagogiska utmaningar för

⁷ Ling Rich, 2004, *The Mobile Connection – the cell phone's impact on society*, San Francisco: Morgan Kaufmann, s. 123

universitetet, det vill säga målgruppen kan vara lättare eller svårare att nå genom nya sociala beteenden. Det kan vara intressant ur ett marknadsföringsperspektiv och möjligheterna för organisationen att nå nya potentiella studenter samt att strukturer och invanda mönster utmanas. Men dessa punkter är inte endast intressanta för JMG, Göteborgs Universitet utan även för andra lärosäten och samhället i stort. Det kan exempelvis vara intressant för företag att veta när de kan nå sina kunder såväl vad gäller tid, plats och kanal. Är det socialt accepterat att skicka e-postmeddelanden till en kund efter klockan nio på kvällen? Ur ett individuellt perspektiv, är det i så fall möjligt för oss människor att koppla av på vår fritid med vetskapen att vi har en inkorg full med jobbrelaterade e-postmeddelanden? Det kan också vara intressant att veta vilka sociala koder och normer kring användandet av mobiltelefoner som gäller när man är i sällskap med andra människor. Ämnet är också intressant eftersom en tendens i samhället har blivit att allt fler företag och offentliga institutioner, exempelvis sjukhus och särskilda avdelningar på tåg har anslag om att mobiltelefoner inte får användas i området. Sverige är också bland de sista länderna i Europa där det fortfarande är lagligt att prata och använda mobiltelefonen medan man kör bil. Som ett resultat av att mobiltjänsterna idag verkar ha väldigt lite ”ordning” och att det inte verkar ha skett någon större anpassning mot vardagslivet kan man fråga sig om fler mobilfria zoner, områden och lagar kommer att skapas?

1.4. Studiens syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur olika uppförandekoder ser ut kring användningen av smartphones. Syftet är också att undersöka hur olika generationer tar till sig och resonerar kring dessa uppförandekoder.

Frågeställningarna är;

- 1) Hur ser olika uppförandekoder ut kring användningen av smartphones?
- 2) Hur tar olika generationer till sig och resonerar kring dessa uppförandekoder? Finns det skillnader i deras resonemang?

2. Teori och tidigare forskning

Jag har i mitt inledande kapitel behandlat vikten av samspelet mellan samhälle, kultur och normer vid utformningen av våra sociala beteenden. Ämnena faller inom ramen för sociologi som studerar samhällen och social handling i vid bemärkelse. Att utgå ifrån sociologiska teorier för mitt syfte känns givet eftersom sociologer intresserar sig av medierna som samhällsfenomen och hur människor använder medier för att samspela med varandra. Sociologer har också genom alla tider intresserat sig för förståelsen av effekterna som olika teknologier har på den sociala strukturen. Mot bakgrund av detta krävs det förståelse för hur beteendemönster uppkommer, definieras och förändras, samt betydelsen av beteendemönster för samhällets organisering och vad som utgör normbildande. De normer som styr människors samspel i sociala situationer studeras bland annat av sociologen Erving Goffman, vars teorier kommer vara en viktig del av denna studie. Goffman studerar också aspekter som artighet och etikett i sociala sammanhang, vilket också är relevant för studiens syfte eftersom vi lever i en ny mobil tid med nya etikettregler. Man kan fråga sig om det i vårt moderna samhälle har blivit viktigare att uppföra sig väl med mobiltelefonen än att korrekt placera dessertbesticken vid middagen?

För att genomföra studien krävs det också förståelse för frågor som rör sig inom medieforskningen. Inledningsvis beskrev jag att medierna spelar en central roll för oss i våra vardagsliv - de ger oss information, förströelse, underhållning samt hjälper till att skapa vardagsrutiner. Inom ramen för medieforskning kommer jag att titta på två studier; David Morleys studie *"Family Television"*, som visar hur tv:n format vardagsbeteenden i brittisk arbetarklass på 1980-talet, samt Roger Silverstones studie *"Television and Everyday Life"* som konstaterar att tv:n hjälper att definiera vad vi betraktar som ordning i vardagen. Dessa studier inom medieforskning blir delvis viktiga utgångspunkter eftersom de har identifierat ett samband mellan medieanvändning och socialt beteende och man kan därför fråga sig hur Morleys och Silverstones slutsatser skulle fungera i dagens sammanhang. Vår förståelse för mobil kommunikation måste således grundas i vår förståelse för medierad kommunikation överlag.

2.1 Teorier om samhället och socialt samspel

2.1.1 Kultur och samhälle

Begreppen kultur och samhälle är bland de vanligaste begreppen inom sociologin. Kulturen rör människors livssätt i ett samhälle eller i en viss samhällsgrupp. Ett samhälle är ett stort system av ömsesidigt beroende relationer som binder individerna med varandra. Alla samhällen förenas av det faktum att deras medlemmar är organiserade i strukturerande sociala relationer utifrån en unik

kultur.⁸ Inom ett samhälle kan det finnas flera olika kulturer, det kan exempelvis handla om hur medlemmarna i en grupp klär sig, om seder och bruk eller religiösa riter. Det kan också handla om uppfattningar, idéer och värderingar som bildar innehållet i kulturen. Ett samhälles kultur omfattar således både konkreta och påtagliga aspekter, men också abstrakta och ogripbara aspekter.⁹ Varje kultur uppvisar således olika beteendemönster. Delar av den vardagen som man omedvetet tar för given inom den egna kulturen behöver inte ingå i vardagen i andra kulturer. Vad som räknas som acceptabelt beteende skiljer sig därför från kultur till kultur. Kulturen spelar också en viktig roll när det gäller att vidmakthålla och föra vidare normer och värderingar som finns i ett samhälle, men den rymmer också viktiga möjligheter till förändring och kreativitet.¹⁰

När sociologer talar om kultur är de intresserade av de aspekter av samhället som är inlärd, inte nedärvda.¹¹ Socialisationen ska uppfattas som en livslång process utifrån vilka människors beteende formas kontinuerligt utifrån det sociala samspelet. Socialisationen gör det möjligt för individen att utveckla sina förmågor, lära sig nya saker och anpassa sig efter omgivningen. Socialisationsprocessen sker i två generella faser; den *primära* socialisationen sker under barndomen och utgör den mest intensiva perioden av kulturell inläring. Det är den tiden då barnet lär sig språket och grundläggande beteendemönster som utgör grund för kommande lärande och försiggår bland de närmaste inom någon form av familj. Den *sekundära* socialisationen äger rum efter den tidiga barndomen och framåt i livet. Andra delar tar då över, delar av det ansvar som familjen tidigare stått för. Skola, kamrater, organisationer och massmedia och senare även arbetsplatser blir viktiga socialiserade krafter för individens del. Det sociala samspelet i dessa kontexter hjälper individerna att lära sig de normer, värderingar och uppfattningar som utgör mönster i den aktuella kulturen.¹² I alla dessa sammanhang får vi reda på något om vilka vi är och vad som förväntas av oss.¹³

2.1.2 Normer och värderingar

Grundläggande för alla kulturer är de idéer och uppfattningar som definierar det som upplevs som viktigt, värdefullt och önskvärt. Dessa abstrakta idéer eller värderingar ger mening och vägledning för människor då de samspelar med och i den sociala verkligheten. Normer utgör

⁸ Giddens Anthony, 2003, *Sociologi, Lund: Studentlitteratur*, s. 37

⁹ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 17

¹⁰ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 39 - 40

¹¹ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 17

¹² Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 42

¹³ Gripsrud Jostein, 2002, s. a. a., 41 - 42

regler för beteendet som speglar eller inrymmer en kulturs värden. Normer och värderingar samverkar för att forma hur medlemmarna av en kultur beter sig i sina respektive miljöer.¹⁴ Inledningsvis exemplifierade jag att det förr i tiden inte ansågs vara önskvärt att ringa hem till någon efter klockan nio på kvällen. Detta är ett klassiskt exempel på norm inom ett visst samhälle. I andra länder och i andra kulturer kan andra regler och tider gälla för samma fenomen.

2.1.3 Socialt samspel och vardagsliv

Vardagens rutiner gör att vi nästan ständigt befinner oss i samspel med andra människor. Socialt samspel är den process genom vilken vi agerar mot och reagerar på de människor som finns i vår omgivning. Normalt har vi utarbetat en tämligen stabil uppsättning vanor och mönster som hjälper oss i detta samspel och som skapar struktur och ordning i livet.¹⁵

Sociologen Erving Goffman och andra forskare som studerat socialt samspel använder sig ofta av begrepp som har lånats från teatern för att analysera socialt samspel. I den dramaturgiska modellen som Goffman använder sig av betraktar han socialt liv som om det utfördes av olika aktörer på en teaterscen. Han menar att man kan dela upp det sociala händelseförloppet i en ”främre” och en ”bakre” region. Den främre regionen utgörs av sociala situationer eller möten där individerna agerar i mer formella roller – de befinner sig så att säga på scen. I den bakre regionen tar de på sig sin rekvisita och förbereder sig för det samspel som kommer att äga rum i mer formella situationer. Det liknar det som sker bakom kulisserna på teatern. I kulisserna (den bakre regionen) kan man bete sig på ett sätt som inte går an på scen, man kan vara mer avspänd, uttrycka sådant som man aldrig skulle uttrycka i offentliga sammanhang och helt enkelt vara ”sig själv”. Exempelvis kan en servitris på en restaurang vara vänlig inför gästerna men bete sig ilsket eller högljutt i köket.¹⁶

Goffman menar att vi människor ständigt uppträder inför varandra. Vi spelar hela tiden olika roller och lägger mycket energi på att framställa oss själva på ett visst sätt, det förefaller vara en nödvändig del av det sociala livet. Närhelst människor möts kommer deras handlingar och uppträdanden att följa en viss linje, menar Goffman. Vi uppträder alltid med vissa anspråk vad gäller denna linje och andra kommer också att förvänta sig av oss att vi håller oss till den linje vi slagit in på. Anspråken vi uppträder med och blir bedömda mot kallar Goffman för vårt

¹⁴ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 37

¹⁵ Giddens Anthony, 2003, a. a., s.87-89

¹⁶ Goffman Erving, 1922- 1982, *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*, Stockholm: Norstedts 2009

”facework”, vårt ”ansikte”. Med detta menas att vi människor utövar någon slags självbevakning som gör att vi hela tiden vakar över våra steg och är försiktiga med vad vi säger och hur vi betar oss. Vi undviker att försätta oss i situationer som skulle kunna innebära att vi tappar ansiktet. Goffman menar också att våra sociala interaktioner och vårt handlande inte bara är knutet till våra egna jag. Vi deltar i ett socialt samspel där själva handlandet, i någon grundläggande mening är gemensamt.¹⁷ Vi ägnar också en hel del möda åt att andra människor inte heller ska tappa sitt ansikte. Exempelvis kan vi undvika att tala om vissa känsliga ämnen som vi vet skulle kunna generera någon i vårt sällskap. Mycket av det som vi kallar för artighet och etikett i sociala sammanhang består av att vi inte låtsas om sådana aspekter av beteendet som skulle kunna medföra att någon tappar ansiktet. Exempelvis kommenteras inte händelser för en individs förflutna, eller personliga egenskaper som skulle kunna vara pinsamma för individen.¹⁸

Det finns således moraliska krav människor emellan och det sociala livet är beroende av tillit. Det är på grund av tilliten som vi människor kan engagera oss i sociala relationer. Vi litar helt enkelt på att de människor som vi möter kommer att behandla oss väl och vice versa. Människor har genom alla tider ägnat sig åt sådana rituella handlingar. Inom religioner exempelvis har det alltid funnits moraliska krav och plikter mot sina medmänniskor, men det kan också handla om mer vardagliga riter såsom diskreta nickanden grannar emellan eller den blick med vilken vi visar att vi har lagt märke till den andres närvaro. Goffman erbjuder en hel uppsättning termer som var och en fångar och förklarar någon aspekt av detta socialt grundläggande rituella liv; det kan handla om värdighet, stolthet, undvikande, förfarande, självbehärskning och takt för att bara nämna några. Emellertid kan riterna sammanfattas med att man ska behandla andra människor med vördnad.¹⁹

Men i vilken utsträckning tillåter vårt moderna samhälle oss att handla välskickligt och vördnadsfullt? Hur ska man egentligen tolka ett viss handlande och vad är det som avgör om ett beteende är rätt eller fel? Till exempel kan en restauranggäst spela rollen av en världsvan medelklassgäst som vet allt om vilka bestick som ska användas till vad, för att när tillfälle ges slinka in på toaletten (i den bakre regionen) och med hjälp av sin mobiltelefon ta reda på allt om hur det egentligen förhåller sig med alla dessa bestick. Var gränsen går mellan den främre och den bakre regionen beror på vilket uppförande det är fråga om.²⁰ Här och i skuggan av de nya mobila medierna kan man fråga sig vad som på sikt kommer att hända med vårt samhälle, ett samhälle

¹⁷ Goffman Erving, 1967, *Interaction Ritual: Essays in face-to-face behavior*, Garden City, N.Y., Doubleday

¹⁸ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 92

¹⁹ Lindblom Jonas & Stier Jonas, 2011, *Det socialpsykologiska perspektivet*, Lund: studentlitteratur, s. 153-157

²⁰ Lindblom Jonas & Stier Jonas, 2011, a.a., s. 157

där vi i en bemärkelse alltid befinner oss på scen. Begreppsparet främre och bakre regionerna syftar alltså till att rama in vårt sociala handlande men det sociala livet är också fullt av rambyten. Allt detta innebär att vi för det mesta befinner oss i en flerskiktad verklighet där våra handlingar bidrar till att skapa, upprätthålla, överföra eller förändra de ramar som gör verkligheten åtminstone delvis begriplig.²¹

2.2. Medierna i människors vardagsliv

2.2.1 TV:n hjälper till att definiera ordning i vardagen

I boken *Television and Everyday life*, utgår den brittiske medieforskaren Roger Silverstone från vårt behov av en viss ordning i livet när han analyserar hur televisionen fungerar i vardagen. Han betraktar människans generella behov av ordning i tillvaron som något absolut grundläggande och menar att vardagen inte kan upprätthållas utan ordning. Med ordning avser han de olika traditionerna, ritualerna, rutinerna och den dagliga verksamhet som vi människor ägnar oss åt och som vi investerar mycket energi, ansträngning, kognitiva och känslomässiga resurser i när vi försöker balansera livet.²² Silverstone menar att det finns en rad olika saker som vi människor dagligen måste hantera – ansvar, glädje, smärta, tillfredsställelse, kontroll etc. och att vi försöker göra allt vi kan för att skapa ordning kring detta och på så sätt undvika inre och yttre kaos som ständigt finns som hotande möjligheter.²³ I vårt moderna samhälle manifesteras dessa hot bland annat i form av industriell och teknologisk utveckling och förmågan att undvika eller hantera hoten görs antingen genom att neka dem helt eller genom att absorbera dem så gott man kan in i den egna vardagen.

Silverstone menar att det inte hade varit möjligt för oss människor att uppta nya saker i vardagen - nya företeelser, nya människor och ny teknik om vi inte hade haft en grundläggande känsla för det som kallas för ”tillit”. Han menar att tillit är grundläggande för att alla samhällen ska fungera, inte minst vårt moderna samhälle. Vi måste ha tillit till oss själva, till andra människor och till olika system i samhället för att vi ska kunna hantera, motverka och minimera olika hot och faror, både som individer och som kollektiv. Vår individuella och kollektiva förmåga till tillit är delvis en följd av uppfostran, men det är också något som bevaras genom rutinerade dagliga aktiviteter och interaktioner som kräver ständig uppmärksamhet och färdigheter i situationer som vi människor tar för givna. Tillit hjälper oss att skapa ordning i vardagen.²⁴

²¹ Lindblom Jonas & Stier Jonas, 2011, a.a., s. 158-159

²² Gripsrud Jostein, 2002, a. a., s. 42

²³ Silverstone Roger, 1994, *Television and everyday life*, Oxon, England: Routledge, s. 1

²⁴ Silverstone Roger, 1994, a. a., s. 5-6

Tv-mediet är ett medium som vi har fått lära oss att införliva i våra liv. Idag har televisionen helt och hållet blivit en del av den vardag som vi tar för givet. Den har blivit en så pass integrerad del av vardagslivet att det knappast går att leva i ett modernt samhälle utan att använda tv och vissa andra medier under en större del av den vakna tiden. Tv:n som etermedium har också kommit att hjälpa oss att skapa ordning i vardagen. Den bidrar till att ge en stabil rytm i människors vardagsliv, i en växling mellan diverse programformat och inslag som följer medborgarna från det att de vaknar till det att de somnar. Men tv:n kan också bidra med väldigt mycket mer - den kan trösta oss när vi känner oss ledsna, den kan ge oss glädje eller tråka ut oss. Den ger oss en möjlighet att vara både sociala och ensamma när vi tar del av den men den kan också utmana oss och våra sociala relationer. Silverstone skriver att vi tar tv:n för givet på samma sätt som vi tar livet för givet: vi vill ha mer det, samtidigt som vi ibland kan klaga på det.²⁵

2.2.2. Domesticity

Det är framförallt i hemmen som tv-apparater finns. ”*Domesticity*” är en engelsk term som betecknar ett socialt rum som historiskt sett uppstod först under den borgerliga epoken, i det moderna samhällets barndom, då hemmet och arbetsplatsen skildes åt. Denna åtskillnad kom att få en fundamental betydelse för vår kultur. Hemmet fick status av ett ”inre rum” där mänskligheter, närhet och värme skulle frodas, i klar motsättning till det kyliga, rationella och artiga som präglade livet utanför. Tv:n uppfattades i mediets barndom som ett klart främmande element i hemmet och till en början gömdes den bakom skåpsdörrar eller täcktes över med dukar. Det växte en dominerande negativ bild kring televisionen och den började uppfattas som ett störande objekt som påverkar hushållets rutiner och relationer inom familjen, någonting som fortfarande lever kvar idag.

I studien ”*Family Television*” skriven av David Morley, menar han att vi måste ställa om den frågan. Snarare än att betrakta tv:n som ett störande objekt i hushållet, måste vi titta på vad den faktiskt kan bidra – och har bidragit med. Han menar att den bland annat ger familjemedlemmar olika scheman att samlas kring, acceptabla områden för privat och offentlig sysselsättning samt att den genererar fokus för nya typer av kommunikativa sammanhang. När man har vänt på frågan kan man se att tv:n används som en metod för att delta i ett socialt samspel med andra. Istället för att bara se den som ett störande objekt vid interaktioner används den målmedvetet av

²⁵ Silverstone Roger, 1994, a. a., s. 3

familjemedlemmar för att konstruera tillfällen för interaktion och för att konstruera sammanhang där de kan integrera. Tv-programmens utformning bidrar också med en egen struktur.²⁶

2.2.3. TV och sociala relationer

David Morley fokuserar sina studier på de sociala relationerna i hemmet i samband med tv-tittande. Han menar att tv-tittande inte kan antas vara en endimensionell verksamhet som har motsvarande innebörd eller betydelse vid alla tillfällen och av alla som tar del av mediet, den kan endast förstås i samband med livsstil, arbetssituation och relationer inom inbördes familj, samt tv-sändningarnas begränsade schema.²⁷ Han menar också att varje familj tolkar tv:n utifrån sina egna villkor och utifrån familjens regler och förutsättningar - vilket är mycket viktigt eftersom han påstår att; hur vi människor beter oss och vilka beslut vi fattar kring mediet, liknar hur vi beter oss i förhållande till andra områden i livet.²⁸

Morley beskriver i sin studie hur tv:n genererar en hel uppsättning komplexa betydelser, regler och värderingar i hemmet.²⁹ Han menar att familjer är regelstyrda system och att vi uppträder och beter oss sinsemellan på ett ibland mycket organiserat sätt och ibland på ett mindre organiserat sätt. Inom familjen finns det både explicita och öppna regler. Exempelvis är vissa regler utskrivna och förstådda av alla, medan andra regler kan vara mer oklara och inte förstås av någon eller eventuellt bara förstås inom den egna familjen.³⁰ Vidare menar han att tv:n också kan användas av vissa som en kontrollmekanism inom familjen. Den kan punktliggöra tid eller schemalägga olika aktiviteter. Den kan också användas av vissa familjemedlemmar för att kontrollera varandra. Vuxna använder också tv:n för att belöna eller straffa barnen. En annan viktig sak att ha i åtanke är att tv:n inte alltid används med full koncentration, graden av uppmärksamhet kan bero på olika saker, exempelvis tiden på dygnet eller vilket humör en människa är på. Till sist menar Morley att medierad kommunikation inte bör skiljas från kommunikation överlag, eftersom medieinnehållet bidrar med material för vidare kommunikation och diskussion.³¹ Detta hör starkt ihop med känslan för behovet av att titta på tv, för att exempelvis inte exkluderas i kommande sociala sammanhang och diskussioner på jobbet kring något tv-program eller en nyhet, men också så att barn och ungdomar inte ska känna sig uteslutna ur sina inbördes grupper.³²

²⁶ Morley David, 1986, *Family Television*, London: Compedia Publishing Group, s. 11-12

²⁷ Morley David, 1986, a. a., s. 3

²⁸ Morley David, 1986, a. a., s. 14

²⁹ Morley David, 1986, a. a., s. 12

³⁰ Morley David, 1986, a. a., s. 15

³¹ Morley David, 1986, a. a., s. 9

³² Morley David, 1986, a. a., s. 14-15

De flesta av oss känner en längtan efter att dagligen bli anslutna till den omfattande sociala verklighet som ligger utanför den omedelbara omgivningen, för att vi helt enkelt är sociala varelser.³³ Konsumtionen av massmedia är inte minst ett tecken på vårt behov av socialt liv, en längtan efter att få känna att vi tillhör ett större sammanhang. Vi lever inte längre i storfamiljer i stabila och överskådliga småsamhällen. Medierna upprättar en annan mer abstrakt form av gemenskap. Eftersom vi känner oss som medlemmar av olika mer eller mindre abstrakta kollektiv, vill vi också veta något om dem. Vi vill upplysas om stora och små händelser som angår oss i olika avseenden, som privatpersoner och som samhällsmedlemmar.³⁴ För samtidigt som televisionen finns i hemmen ger den oss tillgång till offentligheten och till världen utanför. TV:n tar med barnen på en jordenruntresa innan de ens har fått tillåtelse att korsa gatan.³⁵ Den kan också samla hundratals miljoner människor för att delta i tv-program som har formen av ritualer, exempelvis dop, bröllop, begravningar eller något annat. Inget samhälle kan fungera helt utan ceremoniella, mer eller mindre teatraliska inslag i sitt officiella liv och tv:n samlar de största publikmassorna i världshistorien till en samtidig medieupplevelse av vissa händelser.³⁶

2.2.4. Förändrade relationer

Televisionen är som fenomen ett tecken på att hemmet (domesticity) numera är en betydligt mer komplex och motsägelsefull plats än vad det har varit förut.³⁷ Hemmet är en produkt av historiskt definierade och ständigt förändrade relationer, någonting som tv i sig har kommit att bidra mycket till. Televisionen har varit en avgörande faktor i gränsförflyttningen mellan vad som är privat och vad som är offentligt. Våra privata och offentliga beteenden har i allt större utsträckning slagits ihop som en konsekvens av att förändringar i hemmes status samverkat med förändringar i det offentliga rummet.³⁸ Familjer förändras över tid och många är även i färd med att upplösas, förhållandet mellan privata och offentliga rum blir allt mer suddiga och etermedia håller på att splittras i en mängd olika kanaler och tekniker som bryter upp tidigare gemensamma rytmer och programmenyer.³⁹ Hur vi förhåller oss till allt detta beror på vilken fas i livet vi befinner oss i.

³³ Gripsrud Jostein, 2002, a. a., s. 16

³⁴ Gripsrud Jostein, 2002, a. a., s. 40

³⁵ Silverstone Roger, 1994, a. a., s. 29

³⁶ Gripsrud Jostein, 2002, a. a., s. 48-49

³⁷ Silverstone Roger, 1994, a. a., s. 25

³⁸ Silverstone Roger, 1994, a. a., s. 51

³⁹ Gripsrud Jostein, 2002, a. a., s. 43-44

2.3. Mobiltelefoni

Detta kapitel kommer att handla om ny forskning som har gjorts på mobiltelefoner och smartphones. Jag kommer att titta på användningen av mobiltelefoner i vardagen och dra kopplingar till ämnen som jag har behandlat i teoridelen om samhället och det sociala samspelet. En betydande del av den nya forskningen utgår nämligen ifrån sociologin och färgas av moraliska frågor som vi redan vet är av betydelse vid sociala interaktioner med andra människor och vid utformningen av våra sociala beteenden. Jag kommer också att dra kopplingar till teorikapitlet om medierna i människors vardagsliv, samt i vissa avseenden ställa mobiltelefonen i relation till televisionen. Den huvudsakliga skillnaden mellan de båda medierna är att televisionen har hittat sin nisch i hemmet, medan mobiltelefonen främst har kommit att påverka dynamiken i våra relationer på allmänna platser och i offentligheten.

En forskare som kommer att bidra mycket till detta kapitel om mobiltelefoni är professor Rich Ling. Han ser den mobila telefonen som ett socialt och kulturellt fenomen vilket han diskuterar närmare i de två studierna *"The mobile connection – the cell phone's impact on society"* och *"Mobile communication – digital media and society series*, som jag har valt att titta på. En annan person som har forskat i ämnet är docent Alexandra Weilenmann. Med utgångspunkt i metoder från samhällsvetenskapen har hon undersökt användningen av mobil teknik i en rad olika miljöer. Jag kommer att använda mig av hennes studie *"I can't talk now, I'm in a fitting room"*, där hon undersöker hur människor kommunicerar med varandra beroende på var de befinner sig, vad de gör och hur tillgängliga de är. Hennes studie är mycket relevant i frågan om hur socialt accepterade olika beteenden är beroende på situationen, platsen och tillgängligheten.

2.3.1. Mobiltelefoni och socialt samspel

Mobil kommunikation är ett fenomen som har kommit att förändra dynamiken i våra sociala relationer och i det sociala samspelet som vi människor ägnar oss åt. Precis som televisionen har den kommit att uppfattas både som ett störande objekt men också ett objekt som stödjer våra sociala relationer och interaktioner med andra människor. I ett tidigare avsnitt beskrev jag också hur televisionen används för att organisera vardagen, på samma sätt används också mobiltelefonen vid samordning av aktiviteter och sociala relationer.

Användningen av mobiltelefoner bidrar till att stödja och förstärka våra sociala relationer samt bidrar till att upprätthålla en kontinuerlig kontakt med framförallt vänner och familj. Mobiltelefoner hjälper oss i det sociala samspelet med dessa grupper och gör det enklare för oss att kommunicera med dem närsomhelst och varsomhelst vi befinner oss. Genom användandet av

mobiler kommer vi mycket närmare familjen och vännerna eftersom vi kan hålla en kontinuerlig kontakt med dem mer eller mindre hela tiden, och i större utsträckning än någonsin tidigare. Mobiltelefonens plats i detta sammanhang har kommit att bli mycket stor och den har börjat förändra de sätt på vilka vi organiserar och samordnar vår vardag eftersom den ger oss möjlighet att ta emot och begära information längs vägen. Förmågan att kontakta andra närsomhelst och varsomhelst sätter en dynamisk karaktär på interaktionen. Vi flyttar bort från behovet att spika ner en viss tid eller plats, istället kan dessa element bestämmas i realtid när behovet uppstår.⁴⁰

Förutom att mobiltelefonen hjälper oss att hålla en enkel kontakt kan man också se den som ett medium genom vilken vi tillåts att utföra sociala ritualer såsom de som Goffman beskriver. Som vi redan vet resulterar sociala ritualer i social sammanhållning, vilket bidrar till att våra sociala relationer förstärks. När vi kontaktar våra nära och kära gör vi det av praktiska men också av uttrycksfulla skäl. Genom mobiltelefonen kan vi utföra ritualer som vi annars hade behövt utföra ”face-to-face”, men mobiltelefonen har gjort det möjligt för oss att utföra de sociala ritualerna även på avstånd. Vi behöver inte längre mötas för att skvallra, skämta eller utbyta kommentarer, vi kan enkelt göra det genom våra mobiltelefoner, genom textmeddelanden och andra funktioner. Genom mobiltelefonerna kan vi förmedla slangspråk och känslouttryck, inte minst genom så kallade ”smileys”. Enligt Goffman är det genom användningen av dessa ritualer som vi utvecklar och upprätthåller våra sociala relationer och det sociala samspelet.⁴¹ Men samtidigt som detta är en bekvämlighet som underlättar interaktion, innebär det också att mobiltelefoner kan meddela sin närvaro vid oväntade tillfällen och på oväntade platser, vilket kan störa den fysiska interaktionen mellan människor. Mobiltelefoner har expanderat möjligheterna och platserna för eventuella störningar i olika situationer.⁴²

Innan den stora utbredningen av mobiltelefoner blev verklighet umgicks och samtalade människor med varandra i offentliga miljöer utan några större avbrott. Människor träffas fortfarande på offentliga platser såsom fik och restauranger och i en mängd andra offentliga sammanhang för att umgås och samtala med varandra. ”Face-to-face” interaktion är fortfarande den vanligaste formen av interaktion men med mobiltelefonens framväxt har interaktionen och det sociala samspelet och samtalet kommit att förändras. Oavsett på vilken plats eller i vilken situation vi befinner oss har det blivit vanligt att människor svarar, pratar, skickar

⁴⁰ Ling Rich, 2004, a. a., s. 71-73

⁴¹ Ling Rich, 2009, a. a., s. 24-25

⁴² Ling Rich, 2009, a. a., s. 107-108

textmeddelanden, kollar statusuppdateringar på olika sociala forum eller gör något annat på sina mobiltelefoner, även när de befinner sig i sällskap med andra människor. Endast ljudet av en mobiltelefon som ringer i en offentlig miljö kan i sig störa eller avbryta samtalsflödet, och den kan också påverka andra sällskap som befinner sig i samma rum, men det faktum att vi väldigt ofta svarar och pratar i våra mobiltelefoner när vi är med andra innebär automatiskt att vi låter de människor som är fysiskt närvarande få vänta.⁴³

Eftersom socialt samspel i vid bemärkelse handlar om hur vi agerar mot och reagerar på de människor som finns i vår omgivning väcker användningen av mobiltelefonen i möten med andra människor några stora och komplexa frågor. Den tvingar oss bland annat att avgöra vad som är viktigast – samspelet och samtalet med de som är fysiskt närvarande i rummet eller upprätthållandet av kontakten med vänner och familj som inte är fysiskt närvarande. Docent Alexandra Weilenmann menar dock att det finns undantag och att man i vissa situationer även kan inkludera de som är fysiskt närvarande i mobilkommunikationen. Detta betyder att man i vissa fall inte helt utesluter de som är närvarande utan att man förblir uppmärksam på den pågående interaktionen men också på telefonsamtalet.⁴⁴

Förutom att mobiltelefoner kan avbryta flödet av interaktionen kan de liksom televisionen sätta status- och maktdimensioner på spel. Till exempel kan man fråga sig om det är okej för en chef men inte en underordnad att ta emot ett samtal under ett möte? Ett exempel på en sådan offentlig situation är när den republikanske kandidaten Rudy Giuliani avbröts av ett samtal på sin mobiltelefon, under ett tal som han höll inför National Rifle Association – en för honom ytterst viktig lobbygrupp, under det amerikanska presidentvalet år 2008. Efter att ha hört telefonen ringa, avbröt han sitt tal med att säga: *“Let’s see now. This is my wife calling, I think.”* Han tog samtalet och sa: *“Hello dear. I’m talking to members of the NRA right now. Would you like to say hello?”* (...) *“I love you – and I’ll give you a call as soon as I’m finished. OK?”* (...) *“OK, have a safe trip. Bye bye.”* (...) *“Talk to you later, dear. I love you.”* Innan Giuliani fortsatte med sitt tal, konstaterade han: *“Well this is one of the great blessings of the modern age, being always available. Or maybe it isn’t, I’m not sure.”*⁴⁵

I allmänhet är det de som har hög status och högre positioner som har större befogenheter i sin

⁴³ Ling Rich, 2009, a. a., s. 21

⁴⁴ Weilenmann Alexandra W, 2003, *“I can’t talk now, I’m in a fitting room”*: Formulating availability and location in mobile phone conversations, Environment and planning A

⁴⁵ Ling Rich, 2009, a. a., s. 107-108

användning av mobiltelefonen.⁴⁶ Faktum är att ju mäktigare vi är, desto mer har vi lagar av artighet som finns där för att skydda oss. Dessutom kan de i kraftfulla positioner välja att förlänga eller förneka andras artighet. En chef kan exempelvis välja att inte besvara vårt samtal, men vi kan oftast inte välja att negligera chefen.⁴⁷ Giulianis samtal med sin fru visar också en annan viktigt konsekvens som ett resultat av det breda mobilanvändandet i offentliga miljöer. Det sätt som Giuliani samtalade med sin fru på, kan av många uppfattas som ett ytterst privat samtal som inte var för allmänhetens öron. Goffman's dramaturgiska modell skulle nog placera ett sådant samtal i den bakre regionen, vilket visar att användningen av mobiltelefonen har gjort att aktiviteter som vi vanligtvis skulle utföra i mer obevakade ögonblick har med mobiltelefonens hjälp allt mer förflyttat sig till den främre regionen.⁴⁸

Användning av mobiltelefoner på allmänna platser och i offentligheten är en konvergens av den offentliga och privata sfären och det offentliga och privata jaget som Goffman talar om. Förvisso studerade Goffman icke-medierad interaktion, men han noterade att det fanns ett behov av att hantera skillnaderna mellan främre och bakre regioner. För honom innebär vår offentliga verksamhet i den främre regionen att vi i allmänhet är medvetna om hur vi presenterar oss själva och vårt "facework" och att vi undviker att försätta oss i situationer som skulle kunna innebära att vi "tappar ansiktet".⁴⁹ Mobiltelefonen har kommit att störa även detta, eftersom risken att man tappar ansiktet alltid finns om man samtalar i mobiltelefonen när man är i sällskap med andra människor. Det finns alltid en möjlighet att samtalet tar en oväntad vändning och att vi förlorar kontrollen över samtalet. Således kan den publik som är fysiskt närvarande få veta mer än vad de skulle önska.

Som vi också redan vet gäller vårt facework inte bara det egna ansiktet, utan mycket av det som kallas för artighet och etikett i sociala sammanhang består av att någon annan inte heller ska tappa sitt ansikte.⁵⁰ Genom att bete oss artigt kan vi förenkla flödet av oönskade störningar i våra sociala interaktioner. Den person som tar emot samtalet kan antingen välja att ignorera det, kan gå vid sidan av och ta samtalet eller be om ursäkt till samtalspartnern när de överför sin uppmärksamhet till den medierade interaktionen. På samma sätt kan den "skadade" parten nicka diskret som ett tecken på att han eller hon är okej med att samtalet genomförs.⁵¹ Det finns således

⁴⁶ Ling Rich, 2009, a. a., s. 109

⁴⁷ Ling Rich, 2004, a. a., s. 68

⁴⁸ Ling Rich, 2009, a. a., s. 110-111

⁴⁹ Lindblom Jonas & Stier Jonas, 2011, a.a., s. 150

⁵⁰ Lindblom Jonas & Stier Jonas, 2011, a.a., s. 151-152

⁵¹ Ling Rich, 2009, a. a., s. 111-112

moraliska krav i användandet av mobiltelefoner, kravet är så att säga den tillit som Goffman och Silverstone talar om och som det sociala livet är beroende av.

2.3.2 Mobiltelefoni trygghet och säkerhet

Varför vi över huvud taget använder mobiltelefoner är en ytterst individuell fråga, exempelvis kan den smarta telefonen med funktioner som videosamtal vara till stor hjälp för människor som har olika handikapp. Mobiltelefoner underlättar kommunikationen för de människor som har hörselskador och behöver kommunicera till varandra med teckenspråk. Mobiltelefoner kan också vara till hjälp för äldre människor att känna sig tryggare om en olycka skulle inträffa utanför hemmet. Många föräldrar anser att mobiltelefonen kan fungera som en livlina mellan dem och deras barn. Kvinnor har också rapporterat att de använder mobiltelefonen i situationer där de känner sig skrämda eller utsatta – och ibland för ett påhittat samtal – för att markera att de inte är ensamma.⁵²

En av de vanligaste anledningarna till mobilanvändande är att mobiltelefonen ger människor en känsla av trygghet och säkerhet. Föreställningen om mobiltelefonen som en livlina är en av de mest centrala bilderna kring enheten. Mobiltelefonen blir en säkerhetslänk för dem som har någon kronisk sjukdom liksom de som befinner sig i utsatta situationer. Denna dimension av mobil telefoni har utvecklats till en allmän känsla av att mobiltelefonen ger oss trygghet och säkerhet. Många människor som aldrig ens har varit i en nödsituation bär med sig mobiltelefonen "utifall att" något skulle hända. Känslan av trygghet och säkerhet gör att vi aldrig känner oss ensamma, eller så är vi åtminstone mer tillgängliga och lättare att få tag i än vi om något skulle inträffa.⁵³ Medan äldre människor är mest benägna att använda mobiltelefonen just i detta syfte, är det intressant att påpeka att det är de äldre som också har mest svårigheter med att acceptera den breda användningen av mobiltelefoner i offentligheten. Olika grupper i samhället kan således ha olika uppfattningar kring användandet av mobiltelefoner. Till och med en ensam individ kan ha delade uppfattningar kring användandet och tycka att mobiltelefoner kan vara både bra och dåliga beroende på situationen. I detta sammanhang är det också viktigt att poängtera att ungdomar i tonåren är den grupp i samhället som mest accepterar mobilanvändandet i offentliga miljöer.⁵⁴ Jag kommer att återkomma till ungdomar och mobilanvändande i ett senare kapitel.

Samtidigt som mobiltelefonen förmedlar en känsla av trygghet och säkerhet kan den också vara

⁵² Ling Rich, 2004, a. a., s. 44-45

⁵³ Ling Rich, 2004, a. a., s. 35-36

⁵⁴ Ling Rich, 2009, a. a., s. 110

orsaken till att olyckor inträffar, detta gäller särskilt när vi kör bil men det kan också gälla i mindre skala såsom att användandet av mobiltelefoner i vissa situationer och tillsammans med andra människor kan skapa konflikter och irritation. En lärare kan exempelvis irritera sig på studenter som använder mobiltelefonen i klassrummet, någon annan kan irritera sig på sin kamrat som ständigt pratar i sin mobiltelefon i hans eller hennes närvaro och föräldrar kan uttrycka sitt ogillande när deras barn skickar textmeddelanden under middagstid. Således, som med så många andra saker finns det både fördelar och nackdelar med mobilanvändandet.⁵⁵

2.3.3. Mobiltelefoni och ungdomar

Inledningsvis förklarade jag innebörden i den *sekundära socialisationen* som innebär att delar av det ansvar som en familj står för i barns tidiga åldrar senare i livet tas över av skola, kamrater, olika organisationer och massmedia. En av de viktigaste uppgifterna i tonåren är således att successivt lära sig fungera utanför familjesfären. Det sociala samspelet i dessa kontexter hjälper individerna att lära sig de normer, värderingar och uppfattningar som utgör mönster i den aktuella kulturen.⁵⁶ Tonåren är en period under vilken individer utvecklar sin identitet och självkänsla. Att ungdomar påverkas av föräldrar, skolan och andra sociala institutioner är viktigt eftersom vuxenlivet förmedlar en känsla av ordnad social verksamhet, men erfarenheterna med kamratgruppen är i allra störst utsträckning viktigast för ungdomarna. Antagandet av mobiltelefonen är därför inte bara en individuell fråga utan snarare en fråga som rör den inbördes kultur i vilken ungdomar deltar i och själva ägandet av en mobiltelefon innebär att ungdomar är i kontroll av sina egna kommunikationskanaler.

Ungdomar har anammat mobiltelefonen på samma sätt som övriga grupper i samhället – de använder den för funktionell samordning av aktiviteter, av säkerhetsskäl samt för att knyta inbördes interaktioner med familj- och vänskapsgruppen. Mobiltelefonen har kommit att bli en del av ungdomars vardag och deras önskan att kommunicera och umgås med sina jämnåriga har lett till att de flesta ungdomar äger en mobiltelefon idag.⁵⁷ Ungdomar använder mobiltelefoner i mycket hög utsträckning och i många olika situationer och har kommit att ändra uppfattningen om vad det egentligen innebär att befinna sig på en speciell plats. Exempelvis har ett skolklassrum alltid setts som en traditionell plats och verksamhet med anknytning till lärande. Mobiltelefonen i denna miljö kan ses som att den konkurrerar om verksamhetens uppmärksamhet. Detta blir tydligt då många skolor har kommit att förbjuda mobiltelefoner under

⁵⁵ Ling Rich, 2004, a. a., s. 37

⁵⁶ Giddens Anthony, 2003, a. a., s. 42

⁵⁷ Ling Rich, 2004, a. a., s. 96

lektionstid,⁵⁸ liksom många föräldrar uttrycker sitt ogillande av mobilanvändande vid exempelvis middagsbordet.

Vidare har mobiltelefonen också en symbolisk mening för ungdomar. Kläder, mode och olika artefakter spelar en central roll i olika kulturella ritualer i vardagen eftersom vi genom dem uttrycker en känsla av identitet och hur vi vill bli sedda. Detta handlar om Goffman's främre region med betoning på hur vi presenterar ett specifikt "ansikte".⁵⁹ "Rätt" mobil kan bekräfta det korrekta deltagandet i ungdomskulturen.⁶⁰ Även om ritualer som dessa är vanliga även i andra grupper i samhället är mobiltelefonen en särskilt kraftfull symbol när det gäller ungdomar, med betoning på inbördes interaktioner. Mobiltelefonen kan exempelvis visa att ungdomarna är tillgängliga och efterfrågare, den kan också möjliggöra kvantifiering av populariteten, exempelvis genom antalet namn som finns registrerade i mobiltelefonen eller antalet mottagna textmeddelanden.⁶¹

Ungdomars "vårdlösa" antagande av mobiltelefoner och det faktum att de använder den i många olika situationer, platser och till många olika företeelser har kommit att bli fokus för moraliska diskussioner och kommentarer i samhället. Frågorna har kommit att handla om behovet för ungdomar att äga mobiltelefoner, vilka åldrar som är lämpliga respektive olämpliga och inte minst att mobiltelefoner med funktioner som kameror och tillgång till internet gör det enkelt för ungdomar att experimentera med sin sexualitet, något som av många anses vara farligt. Behovet att använda mobiltelefoner som statussymboler och förbrukning av dyra varor för detta syfte anses inte heller vara acceptabla anledningar. Trots detta vet vi att de flesta ungdomar idag äger en mobiltelefon och en av de främsta anledningarna till detta bero på säkerhetsskäl – att föräldrar kan nå sina barn närsomhelst och varsomhelst och utifall att någonting skulle inträffa.⁶² Och samtidigt som föräldrar kan känna en rädsla inför barns användning av mobiltelefoner finns också den välbekanta känslan av tillit, som Goffman och Silverstone talar om.

Men frågan är om samhällets negativa inställning till ungdomars användande av mobiltelefoner snarare handlar om en rädsla för det nya samt att den äldre generationen inte har full insyn i de färdigheter som krävs i dagens samhälle? I förindustriella samhällen fanns det en viss stabilitet från generation till generation. Detta innebar att kunskaper och tekniker som äldre generationer

⁵⁸ Weilenmann Alexandra, 2003, a. a.

⁵⁹ Ling Rich, 2004, a. a., s. 105

⁶⁰ Ling Rich, 2004, a. a., s. 109

⁶¹ Ling Rich, 2004, a. a., s. 103

⁶² Ling Rich, 2004, a. a., s. 86

använde sig av tillämpades på kommande generationer. Det var föräldrarna som direkt kunde lära barnen de idéer och tekniker som krävdes. Däremot, i det industrialiserade samhället kan ungdomar inte förvänta sig att följa samma väg som sina föräldrar, eftersom den äldre generationen inte har full insyn och att ungdomar i avseendet mobiltelefoner och smartphones faktiskt har mer kunskap än sina föräldrar.⁶³ I detta avseende är det viktigt att den äldre generationen förstår vikten av frigörelseprocessen och att ungdomar är i färd med att utforska färdigheter i utvecklandet av sociala relationer. Mobiltelefonen är ett medium som underlättar deras interaktion, samtidigt som de lär sig gränserna mellan vad som är rätt och vad som är fel beteende.

⁶³ Ling Rich, 2004, a. a., s. 95

3. Material och metod

Empirin till den här studien inhämtades genom fokusgruppsintervjuer. Fokusgrupper bygger på att man samtalar med en eller flera grupper människor om ett specifikt tema och de hjälper oss att se hur deltagarna tillsammans tänker kring ett visst fenomen. Fokusgrupper är en bra metod när man vill undersöka människors åsikter, attityder, tankar och uppfattningar. Metoden anses särskilt lämplig när man ska undersöka människors uppfattning om sitt handlande,⁶⁴ vilket är fördelaktigt eftersom mitt syfte har varit att undersöka hur olika uppförandekoder ser ut kring användningen av smartphones, samt hur olika generationer tar till sig och resonerar kring dessa uppförandekoder. Utgångspunkten har varit respondenternas uppfattningar kring sitt eget och andras handlande i frågor som rör beteende, medieanvändning och mediemoral kring smartphones. Vidare anses fokusgrupper vara fördelaktigt just i studier om sociologi samt medie- och kommunikationsvetenskap, och med tanke på mina teoretiska anknytningar till dessa ämnen anser jag att fokusgrupper har varit den bästa metoden. Jag har valt bort kvantitativa forskningsmetoder eftersom jag anser att mediestatistik inte säger mycket om just hur man tänker kring mobila medier och uppförandekoder.

3.1 Urval och Genomförande

Inför min studie valde jag att intervjua två fokusgrupper som jag har valt att kalla för a) *den äldre generationen* och b) *den yngre generationen*. I samtalet med den äldre generationen deltog tre respondenter i åldrarna 50 - 60, två män och en kvinna. Jag har valt artificiella namn till gruppernas medlemmar då de önskade förbli anonyma. De artificiella namnen i den äldre fokusgruppen är Jan, Folke och Ines. I den yngre generationen deltog fyra respondenter, alla var tjejer i åldern 15. Deras artificiella namn är Rebecka, Ida, Olivia och Isabelle. Fokusforskare förefaller vara oeniga i frågan om antalet deltagare som behövs för att uppnå mättnad. Vissa menar högst fyra, medan andra anger ett maxantal på 12 personer.⁶⁵

Grundtanken var att en jämlig fördelning skulle göras baserat på kön och att intervjuerna skulle bestå av två kvinnor och två män i respektive grupp, så föreföll det sig tyvärr inte på grund av bortfall i sista stund. Dock vill jag påpeka att det primära för mitt syfte varken har varit kön eller ålder utan det faktum att den äldre generationen växte upp utan smartphones och tvärtom för den yngre generationsgruppen. Den äldre generationen kunde ge en bra jämförande bild av hur det var förr och hur de ser på ämnet idag. Den yngre generationen var någorlunda homogen och

⁶⁴ Ekström Mats & Larsson Larsåke, 2010, *Metoder i kommunikationsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur s. 79-80

⁶⁵ Ekström Mats & Larsson Larsåke, 2010, a.a., s. 81

använde mediet på ett liknande sätt, men de båda grupperna gav emellertid skilda uppfattningar kring ämnet vilket för mig har varit det allra viktigaste. Trots bortfallet anser jag att jag har lyckats fånga det som jag har varit ute efter.

Respondenterna är alla bosatta i Göteborg, och det var också där som intervjuerna genomfördes. Göteborg som storstad är ett väldigt intressant samhälle att studera på grund av hög tekniktäthet, stor social spridning och att det sker många kontakter människor emellan. Intervjuerna med den äldre generationen genomfördes på en avskild plats på ett fik, och med den yngre generationen i ett samlingsrum i en idrottshall. I båda fokusgrupperna kände respondenterna varandra sedan tidigare. Homogena grupper anses ge bättre närhet mellan de samtalande, i sådana grupper är deltagarna mer benägna att lämna ut information av mer personlig art.⁶⁶ Risken med detta kan dock ha inneburit att respondenterna föll in i gamla roller och att de drogs med av lika värderingar, men jag anser att fördelarna har varit fler och att intressanta diskussioner, frågor och minnen gruppmedlemmarna emellan uppstod som gynnade diskussionen.

För mig var det också nödvändigt att respondenterna ägde och använde en smartphone. Rekryteringen av den äldre generationen skedde genom att jag hörde mig för bland arbetskamrater och vänner vars bekanta är inom den passande åldersgruppen, samt att de använde en smartphone i vardagen. Den yngre generationen kom jag i kontakt med via en idrottsförening, även i denna grupp var det viktigt att alla deltagare använde en smartphone. Genomförandet gjordes genom halvstrukturerade intervjuer där jag hade en intervjuguide med ett antal teman vars frågor jag utgick ifrån. Halvstrukturerade intervjuer innebär att man utgår ifrån vissa teman men inom de ramarna kan man sedan låta gruppen komma in på olika sidospår. Fördelen med detta är att det finns möjligheter och utrymme att göra förändringar vad gäller frågornas form och ordningsfölj, vilket gjorde att intervjuerna kändes väldigt flexibla och ofta besvarades också frågorna utan att jag egentligen behövde ställa dem.⁶⁷

3.2 Intervjuguide

Min intervjuguide låg till grund för mina fokusgruppsintervjuer. Guiden skapade jag utifrån studiens teoretiska utgångspunkter och omvandlade dessa till begripliga teman och frågor. Teoridelen är som bekant uppdelad i tre delar; *teorier om samhället och socialt samspel, medierna i människors vardagsliv* samt *mobilt telefoni*. Det är utifrån den sista av dessa tre; *mobilt telefoni* som jag

⁶⁶ Ekström Mats & Larsson Larsåke, 2010, a.a., s. 81

⁶⁷ Kvale Steinar & Brinkmann Svend, 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur AB, s. 41

valde att fokusera frågorna kring. Teoridelen mobiltelefoni är i sin tur uppdelad i olika teman; *mobiltelefoni och socialt samspel*, *mobiltelefoni -trygghet och säkerhet* samt *mobiltelefoni och ungdomar*.

Under temat *mobiltelefoni och socialt samspel* formulerade jag frågor som rörde moral, artighet och etikett framförallt på allmänna platser och i offentligheten. Frågorna rörde också mobiltelefonen som ett objekt som både stör och stödjer våra sociala relationer. Vidare under samma tema formulerade jag frågor som handlade om maktdimensioner med mobilanvändandet samt hur vi använder mobiltelefonen vid samordning av våra aktiviteter och sociala relationer. Under temat *mobiltelefoni – trygghet och säkerhet*, formulerade jag frågor som rörde anledningar till mobilanvändande och jag gick närmare in på i vilka situationer det anses vara acceptabelt respektive oacceptabelt att använda mobiltelefonen. Till sist under temat *mobiltelefoni och ungdomar* kom frågorna att skiljas något i de olika grupperna. I intervjuerna med ungdomar var det viktigaste för mig att titta på mobilens olika användningsområden och inom den äldre generationen fokuserade jag mer på en jämförande bild av hur det var förr och hur de ser på mobiltelefoni idag.

3.3 Tematisk analys

Jag analyserade intervjuerna genom en tematisk analys som innebär att man strukturerar data utifrån olika teman. Dessa teman kan vara bestämda i förväg eller utarbetas utifrån det samlade materialet. I praktiken är det vanligt och ofta lämpligt att kombinera de båda.⁶⁸ Tematisk analys har inte nödvändigtvis kravet att leda fram till en ny teori. I analysen söker man istället efter återkommande teman i materialet,⁶⁹ man söker identifiera kontexter och mönster bakom diskussionen inom de olika frågeområdena och jämför olika åsikter, liksom får fram de specifika inslagen av betydelsefulla uttalanden, tydliga oenigheter och uppnådd samstämmning.⁷⁰ Efter genomförda intervjuer transkriberade jag materialet och delade in frågesvaren efter de teman som de berörde. Till en början utgick jag från mina förbestämda teman och min intervjuguide men märkte snabbt att många av frågorna flöt ihop och hörde samman på ett sätt som gjorde det svårt att ordna dem på det sättet. Jag valde istället att skapa tre nya teman utifrån det som jag anser vara mest relevant och som bäst besvarar mina frågeställningar och studiens syfte.

⁶⁸ Langerman Pia, 2008, *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi – att låta en värld öppna sig*, Stockholm: Liber, s.127

⁶⁹ Sveningsson Malin, Internetkälla: se källförteckning.

⁷⁰ Ekström Mats & Larsson Larsåke, 2010, a.a., s. 84

De nya teman som jag har skapat har jag valt att kalla för: *mobilttelefonens användningsområden, mobilanvändande och vardagsordning* och *mobilttelefoni och offentlighet*. Inom varje tema kommer jag att redovisa de båda fokusgruppernas svarslinjer, åsikter och tankar i frågan.

4. Resultatredovisning

Inledningsvis kan konstateras att de båda fokusgrupperna skiljer sig åt framförallt i ålder, vilket översatt till mobiltelefonanvändning innebär olika former av förutsättningar för hur deras beteenden ser ut. I korthet är det så att yngre personer har en högre användarvana av mobiltelefoner då de har vuxit upp med telefonens roll och anpassat sig därefter. För äldre personer är mobiltelefonen en av flera apparater som de har behövt ta till sig genom åren. Dessa båda skillnader är relevanta att ha i åtanke vid bedömningen av svaren på frågorna som rör mobilanvändningen i sociala situationer, men det har inte varit möjligt att djupare kartlägga användningsmönster på grund av studiens omfattning.

En annan aspekt som måste beröras när man bedömer svaren och som inte heller de går att studera djupare är de olika urvalsgruppernas medvetande om sitt sociala samspel. Yngre personer är i allmänhet medvetna om sociala situationer på ett annat sätt än äldre personer, och deras uppfattning om regler och andra människor skiljer sig åt.

4.1 Mobiltelefonens användningsområden

Den äldre generationsgruppen betraktar mobiltelefoner i första hand som nyttobetonade apparater och som ett verktyg för att kontakta andra människor. De upplever höga krav på tillgänglighet. Att fokusgruppen anser att mobiltelefonen i första hand är ett verktyg för nyttobetonad kommunikation, får tolkas som att de anser att mobiltelefonen ska göra det möjligt för oss att genomföra den sortens viktiga sociala ritualer som beskrivs ovan av Goffman och Silverstone, det vill säga att mobiltelefonen skall ersätta möten face-to-face och bidra till att förstärka våra sociala relationer. Folke, en av deltagarna i fokusgruppen uttrycker det så här på frågan om man alltid måste svara i sin mobiltelefon:

”Ja, det måste man göra. Det kan vara någonting viktigt och då gäller det att personen som söker mig får tag på mig. Om det inte är någonting viktigt så brukar jag be att få ringa tillbaka till personen i fråga.”

Ines, en annan av respondenterna uttrycker det genom att kommentera kravet på tillgänglighet som hon upplever är allt mer påtagligt. Att Ines upplever ett krav på tillgänglighet innebär att hon har en förväntan på sig själv och att hon riskerar att gå miste om den viktiga uppgiften att genomföra en social ritual genom att inte svara i sin mobiltelefon:

”Det verkar ibland som det finns en förväntan att jag skall vara tillgänglig hela tiden. Jag har nog anpassat mig lite till detta, men det finns fortfarande undantagssituationer då jag inte kan eller vill bli nådd. Om samma person

ringer flera gånger kan jag bli irriterad. Tycker att det klokaste är att sms:a om man inte får tag på någon direkt.”

Ovanstående kommentar från Folke om att man alltid måste svara i sin mobiltelefon eftersom ”det kan gälla någonting viktigt”, samt förväntan på tillgängligheten bekräftar också påståendet att människor främst använder mobiltelefoner av säkerhetsskäl och att mobiltelefoner förmedlar en känsla av trygghet.

Hos den yngre fokusgruppen kan man däremot konstatera att förutsättningar för mobiltelefonanvändningen ser annorlunda ut. Vid frågor om användning kan man konstatera att den inte verkar vara lika nyttobetonad som hos den äldre gruppen, mobiltelefonen används istället både som underhållnings- och kontaktplattform. Att ringa med telefonen är inte prioritet, istället är det sms och olika appar som spelar större roll. På frågan om vad gruppen använder sin mobil till allra mest svarade deltagaren Isabelle på följande sätt:

”Jag använder den mest för att lyssna på musik, kolla Facebook och till olika appar. Instagram är min favorit app!”

Att ungdomarna i första hand inte använder mobiltelefoner för att ringa varandra, innebär inte att de går miste om sociala ritualer. Olika sociala medier och forum som Facebook etc. och appar som Instagram där man bland annat kan lägga ut privata bilder, lämnar desto mer utrymme för sociala ritualer, bekräftelse och kommentarer från kompisarna.

Tvärtom från den äldre generationen anser ungdomarna att man inte heller alltid måste svara i sin mobiltelefon. Det faktum att den smarta telefonen har väldigt många fler användningsområden än för att bara ringa och skicka textmeddelanden, gör att den yngre generationen prioriterar andra företeelser som är mer intressanta för dem. På frågan om man alltid måste svara när någon ringer, uttrycker respondenten Ida följande:

”Det beror på vem det är som ringer, om till exempel mina föräldrar ringer så är det klart att jag svarar”.

I teoridelen: *mobiltelefoni, trygghet och säkerhet* beskrev jag att föräldrar anser mobiltelefoner fungera som en säkerhetslänk mellan dem och deras barn. Föräldrarna vill ha koll på barnen och förväntningarna på att de svarar är höga. Att man alltid måste svara när föräldrarna ringer tycks också vara en norm som ungdomarna har accepterat.

4.2 Mobilanvändande och vardagsordning

Den äldre generationsgruppen har en uppfattning om att det föreligger en viss typ av vardagsordning som mobiltelefonanvändande skall ordnas under. Att fokusgruppen ser på mobiltelefonanvändning som ett medel för sociala ritualer och relationer är inte svårt att konstatera om man ser hur en viss typ av vardagsordning får styra mobiltelefonanvändningen. Silverstone menar att människor behöver ytter ritualer, regler och mönster för att kunna anpassa ny teknik i sina vardagsliv.

Fokusgruppen som helhet anser exempelvis att det är problematiskt när vänner och/eller bekanta hör av sig efter klockan 21.00 på kvällarna. Skälen kan variera, en av intervjupersonerna uppgav exempelvis att läggtiden för barn var av viss betydelse för den rent praktiska olägenhet som uppstår när man kontaktas sent. Den här ordningen ser annorlunda ut beroende på om det är vänner eller ytligare bekanta som hör av sig – ju närmare vän man är desto mindre formell är ordningen. Men att ordningen tydligt finns där märks inte minst på att man direkt antar att någonting allvarligt har hänt eller att samtalet är av yttersta vikt när man kontaktas sent på kvällen. Detta gäller även ur ett arbetslivsperspektiv, där svarspersonerna gissar att det är måste vara någonting viktigt om chefen hör av sig på en fredag kväll. Sammantaget kan ordningen beskrivas som en serie antaganden eller insikter om hur saker borde vara och som mobiltelefonen inte får störa. Normer kring framförallt tider är svåra att rubba och de moraliska kraven kring detta gäller också för mobiltelefoner. Den äldre generationsgruppen anser att man bör visa respekt och vördnad som ju också Goffman och Silverstone nämner.

Respondenten Folke uttrycker det såhär:

”När mina barn var små och de skulle sova vid 21:30 så var det mycket irriterande när någon ringde då omkring. Det störde rytmen hemma och jag tycker det är respektlöst att tränga på under de timmar som tillhör familjen. Samma sak när man sitter och äter. Om jag måste ringa någon efter 21:00 eller under middagstid så ber jag alltid om ursäkt för att jag stör och försöker uttrycka mig kort. Om det ringer ännu senare än vid tio, halv elva på kvällen så blir jag alltid orolig och tror att någonting har hänt. ”

I denna serie antaganden som jag har beskrivit som en ordning finns också en bild av att det är något olämpligt i att ta fram telefonen vid situationer som middagar, affärsmöten eller bilkörning. Någon framhåller SMS som ett verktyg de gärna skulle se att fler använder, då detta kommunicerar budskapet direkt och inte kräver ett aktivt handlande från mottagaren. Respondenten Jan lyfter fram en 30-sekundersregel, där svarandet i telefon blir en mycket kortfattad handling som ger den som ringer besked om att man är otillgänglig.

"I en obehövlig eller olämplig situation tycker jag alltid det går bra att svara kort och ge personen i andra ändan av luren besked om att man är upptagen och inte kan prata. Kanske kan man kalla det för en "30-sekunders regel" där sällskapet man är med inte blir irriterade. När vi sitter och äter middag med barnen och deras telefon ringer brukar jag skämtsamt säga: 'Är ni så billiga att ni ger bort er uppmärksamhet'."

Ungdomsgruppens telefonanvändning är reglerad vilket också innebär att det är de vuxna som till en viss del bestämmer vardagsordningen och har synpunkter på hur mobiltelefonen får användas. Detta gäller förstås inte i alla situationer och föräldrar kan inte alltid veta vad deras barn använder mobiltelefonen till eller hur sent på natten de egentligen sms:ar. Men på de områden som är möjliga att styra tar sig de vuxna befogenheterna att göra detta. De vuxna, det vill säga föräldrar är också de personer som de intervjuade uppgav att de alltid svarar till när man ringer. Som nämnt i föregående avsnitt tycks det vara en norm som ungdomarna har accepterat och detta beror på relation som de yngre har till sina föräldrar och andra vuxna.

Ungdomarnas telefonanvändning är reglerad bland annat genom att det är de vuxna som betalar för telefonen och har därför synpunkter på hur den får användas. I flera fall är det också föräldrarna som bestämmer vilka appar som ungdomarna får ladda ner, inte minst om de kostar pengar. Deras telefonanvändning regleras också av andra vuxna genom att de exempelvis inte får använda mobiltelefonen under lektionstid i skolan, i samband med måltider i hemmet samt att den måste hållas på en ljudlös nivå under träningarna. Användningen är huvudsakligen totalförbjuden i sådana situationer, men i vissa fall får mobiltelefonen användas, exempelvis i samband med informationsinhämtning. Isabelle uttrycker det så här:

"Vi får faktiskt använda mobilen på lektionerna ibland. Min lärare säger att vi får använda den ibland om vi ska 'googla' något eller så. Alltså, man kan använda den till positiva saker också, det behöver ju inte bara vara negativt."

I teorin skrev jag att ungdomars breda användning av mobiltelefoner har kommit att ändra uppfattningen om vad det egentligen innebär att befinna sig på en speciell plats. Exempelvis har ett klassrum alltid setts som en verksamhet med anknytning till lärande och mobiltelefoner har kommit att konkurrera om verksamhetens uppmärksamhet, vilket är anledningen till varför många skolor har kommit att förbjuda mobiltelefoner. Isabelles påstående ovan visar på en annan mycket viktig aspekt av mobilanvändande; om man införlivar mobiltelefoner i vardagen på "positiva" sätt och på de områden där det går, behöver det inte nödvändigtvis innebära att de konkurrerar om uppmärksamheten, tvärtom kan man se de som ett hjälpmedel exempelvis för informationsinhämtning.

4.3 Mobiltelefoni och offentlighet

På frågan om det finns några situationer där man verkligen inte bör svara eller prata i sina mobiltelefoner uppger både den äldre och den yngre fokusgruppen att det alltid finns en möjlighet att använda telefonen även om det ibland måste ske ljudlöst. Den äldre generationen uppger vissa exceptionella situationer som klara undantag men annars är svaren i regel nekande. Hur pass mycket ordningen medger att man svarar i telefon i samband med möten eller i sociala sammanhang som middagar, fikapauser eller raster beror på samtalsämne eller gruppdynamik. På frågan om det är acceptabelt att avbryta det pågående samtalet för att svara i sin telefon anser i huvudsak den yngre generationsgruppen att detta förefaller vara självklart. Rebecka, en av deltagarna säger:

”Tänk om det är föräldrarna som ringer. Eller kanske någon kompis som ringer bara för att säga att hon också vill komma och träffa oss. Det vet man ju inte. Då måste man ju svara.”

Den äldre generationsgruppen ser telefonsamtalet som någonting privat som man inte vill redovisa i en öppen miljö och i svaren kan det också observeras en ovilja att låta mobilens privata sfär bli en del av det offentliga rummet eller samtalet. Andras nyfikenhet skall undvikas. Men både den yngre och den äldre fokusgruppen uppger också att det till en viss del är olämpligt att sms:a i sällskap med andra, just för att detta inte ger personen som man är med förståelse för vad man håller på med. Det är tankar som påminner en hel del om det som Rich Ling skriver; användningen av mobiltelefonen innebär en konflikt, den tvingar oss att välja vad som är viktigare – socialt samspel med de fysiskt närvarande eller upprätthållandet av kontakt med de som inte är där. Här finns också kopplingar till Goffman's sociologiska modell om bakre och främre sociala rum, och det sker en konvergens mellan det offentliga och det privata. Men även om det finns förståelse för denna konvergens och den problematik som den innebär, verkar respondenterna i den äldre fokusgruppen inte så bekymrade över det. Tvärtom vill man fortfarande se mobiltelefonanvändandet som något högst privat.

Tydligast om detta är Folke, som säger:

”Jag tycker att man skall undvika att sitta och prata i telefon i offentliga miljöer. Dels vill jag gärna ha det tyst runt omkring mig och dels stör det andra. Jag har heller ingen lust att massa nyfikna lyssnar på mina privata samtal. Om någon ringer mig på mobilen när jag är på en restaurang går jag ut och talar i farstun. Om jag är med någon annan skickar jag inte sms. Det är oartigt eftersom personen jag är med inte vet vad det gäller. Och jag tycker inte man skall ringa heller, om det inte är nödvändigt. Och är det nödvändigt så går det ju alltid snabbare att ringa än att sms:a.”

Även Ines är inne på samma spår, men från en annan riktning. Hon har själv inget problem med att använda mobiltelefonen i offentliga miljöer, men förutsätter att omgivningen struntar i vad hon har att säga och varken säger till eller tjuvlyssnar:

”Jag vet inte. Jag reagera inte när någon annan svarar, pratar och vad de nu än gör på sina mobiltelefoner, så jag tycker inte att andra ska reagera när jag gör det samma. Och om någonting verkligen skulle störa mig skulle jag säga till, men det har aldrig hänt. Här handlar det också om förväntningar, som jag sa tidigare förväntar sig människor att man är tillgänglig hela tiden, och jag tror att många av oss svarar just därför.”

5. Slutdiskussion

Etikettregler kring användning av mobila medier är idag endast vagt definierade. Etikettregler har genom alla tider varit viktiga i situationer där människor har varit fysiskt närvarande på en och samma plats, mobiltelefonen som ett portabelt medium som möjliggör kommunikation på distans har kommit att vända upp och ner på detta. Det är dock viktigt att notera att det främst är i de mindre grupperna som mobiltelefonen har kommit att begå allvarliga inbrytningar i samspelet med andra människor. För att exemplifiera – bara för att vi äger en mobiltelefon innebär det inte att vi kan ringa till flygplatsen och tala om att vi kommer bli sena till flyget. Mobiltelefonens intrång gäller för det mesta inte större organisationer, företag och offentliga institutioner. I detta avseende måste vi fortfarande se mobiltelefoner och senast också smartphones som relativt nya medium och att vi för tillfället befinner oss mitt uppe i en process där vi försöker få grepp om hur vi ska bete oss med dem. Hur vi uppför oss med våra mobiltelefoner och smartphones avgörs och beror på situationen som vi befinner oss i, vem vi samspelar med, hur tillgängliga vi är och inte minst hur angelägna vi är om att uppföra oss ”rätt”.

Uppförandet varierar också mellan olika individer och liksom Morley skriver att varje familj och varje person tolkar tv:n utifrån sina egna förutsättningar, betar vi oss på samma sätt med våra mobiltelefoner. Hur vi betar oss med våra mobiltelefoner liknar hur vi betar oss i förhållande till andra områden i livet. Diskussioner kommer också alltid att föras kring nya företeelser, inte minst tekniska sådana och som med så mycket annat i livet kommer de med störst sannolikhet att grundas i en rädsla för det okända. Detta är också anledningen till varför den äldre generationen har väldigt många fler åsikter i frågan om mobilanvändande, inte minst i offentliga sammanhang. Vidare motsvarade inte mitt möte med den yngre generationen mina förväntningar av ”vårdlösa” tonåringar som inte vet hur man betar sig rätt i samband med mobiltelefoner och i sociala situationer. Tvärtom var ungdomarna begränsade i sin användning och hade den också väldigt ofta på ljudlöst. Frågan är om det inte är vi vuxna som använder mobiltelefoner i större utsträckning än ungdomar just eftersom vi inte har några restriktioner eller någon som begränsar vårt användande. I efterhand hade jag önskat att någon form av grupp i en mellanålder också hade studerats eftersom resultatet visade att den äldre generationen (trots att de hade en smartphone) mest använde den för att ringa och skicka textmeddelanden. Och eftersom den yngre generationen är begränsad i sin användning tror jag att en grupp i mellanåldern hade gett helt andra svar och väckt andra frågor. Kanske något för vidare forskning.

6. Källförteckning

Referenslista:

- Ekström, Mats & Larsson, Larsåke, 2010, *Metoder i kommunikationsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur
- Giddens, Anthony & Philip W, Sutton, 2010, *Sociology: Introductory Readings 3rd Edition*, Polity Press: Cambridge, England
- Giddens, Anthony, 2003, *Sociologi*, Lund: Studentlitteratur
- Goffman, Erving, 1922-1982, *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*, Stockholm: Norstedts 2009
- Goffman, Erving, 1967, *Interaction Ritual: Essays in face-to-face behavior*, Garden City, N. Y., Doubleday
- Gripsrud, Jostein, 2002, *Mediekultur mediesambälle*, Göteborg: Daidalos
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur
- Langerman, Pia, 2008, *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi – att låta en värld öppna sig*, Stockholm: Liber
- Lindblom, Jonas & Steier, Jonas, 2011, *Det socialpsykologiska perspektivet*, Lund: Studentlitteratur
- Ling, Rich, 2004, *The Mobile Connection – the cell phone's impact on society*, San Francisco: Morgan Kaufmann
- Ling, Rich & Donner, Jonathan, 2009, *Mobile communication – Digital media and society series*, Polity Press: Cambridge, England
- Morley, David, 1986, *Family Television*, London, Comedia Publishing Group
- Olsson, Tobias, 2008, *Medievardagen – en introduktion till kvalitativa studier*, Malmö: Gleerup
- Palm, Lars, 2006, *Kommunikationsplanering – en handbok på vetenskaplig grund*, Lund Studentlitteratur
- Silverstone, Roger, 1994, *Television and everyday life*, Oxon, England: Routledge
- Weilenmann, Alexandra, 200, "I can't talk now, I'm in a fitting room": *Formulating availability and location in mobile phone conversations*, Environment and Planning A.

Internetkällor:

Sveningsson, Malin, *Forskningsmetod Spelanalys 2 VT 2010*, tillgänglig:

<https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:T-3oFCitToIj:www.his.se/PageFiles/31361/F%25C3%25B6rel%25C3%25A4sning%25203%2520-svna.ppt+&hl=sv&gl=se&pid=bl&srcid=ADGEESHjJswBVe5-EERatK0c2PK880Qn8tPbIEVs177RtpV-ilOcWkhtDL.ZQ-DMPVC3M4csRSDzNU.F6YsFoTHbVcHKstX6VBISeEQ692y9YPugC3hkZi4A0dxeP7woCpJbUiSPvi4&sig=AHIEtbQIs44VBB9Bb92MY0fAmtA2p7LxAw&pli=1>

Bilagor:

Intervjuguide 1. Den äldre generationen

Tema 1. Mobiltelefoni och socialt samspel

Här vill jag att frågor om moral, artighet och etik ska diskuteras, framförallt på allmänna platser och i offentligheten. Jag vill också att mobiltelefonen som ett objekt som både stör och stödjer våra sociala relationer ska diskuteras. Vidare vill jag att maktfrågan också kommer upp på agendan.

1. Förr i tiden ansågs det inte vara lämpligt att ringa till någon efter klockan 21 på kvällen. Vi ska prata om vilka sociala uppförandekoder som knyts till nya mobila medier. Exempelvis, kan man ringa eller sms:a när som helst under dygnet?
2. Spelar det någon roll vem denne ”någon” som man ringer till är? Skiljer man mellan familj, vänner och bekanta?
3. Anser ni att tiden (klockan 21) har skjutits fram idag som en konsekvens av att man inte längre ringer hem till någon (till en fast telefon), att man istället ringer till individen direkt?
4. Hur socialt accepterat är det att svara och prata i sin mobiltelefon, sms:a eller kolla exempelvis Facebook när man befinner sig i sällskap av andra människor, t.ex. vänner, bekanta eller kollegor?
5. Är det socialt accepterat att en chef ringer eller skickar e-post efter klockan 21 på kvällen, säg en fredag? Och i så fall, kan du slappna av i vetskapen att du har en inkorg full med jobbrelaterade e-postmeddelanden?
6. Kan chefen förvänta sig ett svar direkt?

Tema 2. Mobiltelefoni, trygghet och säkerhet

Här vill jag gå närmare in på vilka situationer det anses vara okej respektive inte okej att samtala i sin mobiltelefon, beroende av tillgängligheten och situationen. Jag vill också upp frågor som rör lagar och restriktioner gällande mobilanvändande.

1. Måste man svara i sin mobiltelefon när någon ringer, eller är det kanske situationen som avgör detta?
2. Finns det några situationer där man inte bör plocka fram mobiltelefonen och varför?
3. Vad är det som gäller när man exempelvis sitter på ett tåg, får man prata högt i sin mobiltelefon? (Ta även upp särskilda avdelningar på tåg där man har förbjudit mobilsamtal)
4. Andra offentliga platser som restauranger, klassrum, i bilen samt under middagstid hemma?
5. Är lagar och restriktioner det enda sättet att få ordning på beteendet kring mobilanvändandet?

Tema 3. Mobiltelefoni och ungdomar

Här vill jag gärna att denna äldre generationsgrupp ger en jämförande bild av hur det var förr och hur de ser på mediet mobiltelefoner idag samt höra vad de har att säga om ungdomars ”vårdlösa” mobilanvändning.

1. Anser ni att ungdomar betar sig vårdlöst med sina mobiltelefoner?

Intervjuguide 2. Den yngre generationen

Allmänna frågor:

1. När fick ni er första smartphone?
2. Vem betalar för telefonen?
3. Har ni någon maxgräns för hur mycket ni får ringa i månaden?

Tema 1. Mobiltelefoni och socialt samspel

Här vill jag att frågor om moral, artighet och etikett ska diskuteras, framförallt på allmänna platser och i offentligheten. Jag vill också att mobiltelefonen som ett objekt som både stör och stödjer våra sociala relationer ska diskuteras. Vidare vill jag att maktfrågan också kommer upp på agendan.

7. Förr i tiden ansågs det inte vara lämpligt att ringa till någon efter klockan 21 på kvällen. Vi ska prata om vilka sociala uppförandekoder som knyts till nya mobila medier. Exempelvis, kan man ringa eller sms:a när som helst under dygnet?

8. Spelar det någon roll vem denne ”någon” som man ringer till är? Skiljer man mellan familj, vänner och bekanta?
9. Hur socialt accepterat är det att svara och prata i sin mobiltelefon, sms:a eller kolla exempelvis Facebook när man befinner sig i sällskap av andra människor, t.ex. vänner, bekanta eller kollegor?

Tema 2. Mobiltelefoni, trygghet och säkerhet

Här vill jag gå närmare in på vilka situationer det anses vara okej respektive inte okej att samtala i sin mobiltelefon, beroende av tillgängligheten och situationen. Jag vill också upp frågor som rör lagar och restriktioner gällande mobilanvändande.

6. Måste man svara i sin mobiltelefon när någon ringer, eller är det kanske situationen som avgör detta?
7. Finns det några situationer där man inte bör plocka fram mobiltelefonen och varför?
8. Vad är det som gäller när man exempelvis sitter på ett tåg, får man prata högt i sin mobiltelefon? (Ta även upp särskilda avdelningar på tåg där man har förbjudit mobilsamtal)
9. Andra offentliga platser som restauranger, klassrum, i bilen samt under middagstid hemma?

Tema 3. Mobiltelefoni och ungdomar

Här vill jag gärna att denna yngre generationsgrupp framförallt talar om mobiltelefonens olika användningsområden, samt se om någonting kan sägas om mobiltelefoner som statussymboler.

1. Vad gör ni mest med telefonen? Skickar sms, ringer eller är inne på olika sociala medier?
2. Finns det någonting som era föräldrar har förbjudit er att göra på mobiltelefonen?
3. Varför har ni inte en ”vanlig” mobiltelefon? Varför just en smartphone?